

Különleges bánásmódot igénylő tanulók nevelése-oktatása gyakorló iskolában

SZAKTER ZSUZSA

szakterzs@gmail.com

*SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskolája, Alapfokú Művészetoktatási Intézménye,
Napközi Otthonos Óvodája*

Cikkemben azt a manapság kulcsfontosságú pedagógiai, módszertani és oktatásszervezési kérdést kívánom bemutatni, hogyan valósítható meg sikeresen és eredményesen az inkluzív oktatás-nevelés gyakorló iskolában. Négy éve kezdtük el a sajátos nevelési igényű, illetve a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók együttnevelését, ezzel együtt a pedagógusok, gyermekek, szülők szemléletformálását. Hogyan érdeemes az inklúzió kezdeti lépéseit megtenni, milyen jogszabályi előírások határozzák meg az iskolák működését? Miként lehet az érintett tanulókat integrálni és a többségi gyermekeket elfogadóvá/befogadóvá nevelni? Hogyan segíthetjük a szülőket, milyen feladatai vannak a többségi tanároknak és a fejlesztő-, illetve gyógypedagógusnak? Milyen speciális dokumentumokat használunk az SNI és BTM-N-tanulók oktatása során? Az iskolánkban ötödik éve folyó inkluzív nevelés modelljével kívánok egy járható, sikeres utat bemutatni.

Intézményünkben 2008 nyarán tettük meg az első lépéseket a befogadó iskolává válás útján. A jogszabályok áttanulmányozását követően esélyegyenlőségi kérdőíveket készítettem a szülők és az osztályfőnökök részére. A közel 1000 kérdőív kiértékelése után az iskolai helyzet pontos ismeretében állítottam össze az intézményi esélyegyenlőségi elemzést és intézkedési tervet. (A kérdőívet a szülők a tanév első szülői értekezletén kapták meg.) A kérdések a következő területekre irányultak:

- a szülők legmagasabb iskolai végzettsége,
- hátrányos helyzet,
- kisebbséghez tartozás,
- a gyermekkel egy háztartásban élők,
- lakóhely és iskola távolsága,
- vidéki gyermekek esetén az iskolába járás módja,
- beilleszkedési, magatartási nehézség,
- tanulási nehézség (részképesség zavar jelei),
- kiemelkedő tehetség,
- tartós betegség.

Az intézményi esélyegyenlőségi terv

Az intézményi esélyegyenlőségi terv elkészítésekor a települési esélyegyenlőségi intézkedési terv mellett az alábbi jogszabályokban foglaltak voltak az irányadók:

- 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról,
- a többször módosított közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény,
- a többször módosított 11/1994. MKM-rendelet A nevelési-oktatási intézmények működéséről,
- a többször módosított 14/119. MKM-rendelet A képzési kötelezettségről és pedagógiai szakszolgálatokról,
- 2/2005. OM-rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról,
- 2003. évi CXXV. törvény Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról.

Az intézmény esélyegyenlőségi tervének az alapelvei a következők voltak:

- a meglévő helyzet fenntartása,
- az integráció elősegítése,
- a tehetséggondozás magas szinten tartása,
- a nevelőtestület egységes szemléletének kialakítása.

Az intézmény helyzetének elemzése után az alapidokumentumainkat (alapító okirat, pedagógiai program, helyi tanterv) módosítottuk.

Az alapító okirat módosítása

Iskolánk az alapító okirat módosításával vált az integrált oktatásban részt vevő többcélú intézménnyé, ahol a sajátos nevelési igényű (SNI) és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő (BTM-N) tanulók számára az alapfokú művészetoktatásban való részvétel lehetőségét is biztosítjuk. Az alapító okiratban pontosan szerepeltetni kell, hogy az intézmény az SNI és a BTM-N-tanulók mely típusának megsegítését vállalja. A felemelt normatív támogatást is csak ebben az esetben igényelheti a fenntartó. Iskolánk az alábbi tanulók együttnevelését vállalta:

- a megismerő funkciók vagy a viselkedés fejlődésének organikus okra visszavezethető tartós és súlyos rendellenességével küzdő,
- a megismerő funkciók vagy a viselkedés fejlődésének organikus okra vissza nem vezethető tartós és súlyos rendellenességével küzdő,
- diszlexia,
- diszgráfia,
- diszkalkulia,
- szövegértési nehezítettség,
- írási nehezítettség,
- olvasási nehezítettség,
- helyesírási nehezítettség,
- figyelemkoncentrációs nehézség,
- logikai gondolkodás nehézsége,
- magatartási zavarok,
- beilleszkedési zavarok.

Az elmúlt években több alkalommal változtak a kategóriák és megnevezések, erről a cikk későbbi részében lesz szó.

A pedagógiai program és a helyi tanterv módosítása

A pedagógiai program és helyi tanterv módosított változatát iskolánk gyógypedagógusa dolgozta ki a 2/2005. (III. 1.) OM-rendelet (Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve, és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve) alapján.

Az egyéni fejlesztési tervek összeállítása

Az egyéni fejlesztési tervek kidolgozásánál elsőrendű szempont a szakértői bizottság által megadott fejlesztési területek figyelembevétele, a tanuló körülményeinek megismerése. A legfontosabb, hogy a szülői ház és az iskola együttműködjön, nyugalmat, bizakodást és türelmet sugározzon. A szakértői bizottság javaslata alapján összeállított fejlesztési tervekben szereplő közel azonos területeken korrekcióra szoruló tanulók alkothatnak egy-egy tanulócsoporthat. Az egyéni fejlesztés lényege éppen az, hogy a tanulóval személyre szabottan kell foglalkozni, különben nem hatékony a fejlesztés. Mindezek alapján egy tanulócsoporthat maximum 3-4 főt soroltunk.

Érzékenyítés

A működéshez szükséges dokumentumok megalkotása és módosítása mellett elkezdődött a tantestület érzékenyítése, mely egy hosszú folyamat, mivel a pedagógusok nagy részének inkább a tehetséggondozásban voltak kiemelkedően jó eredményei. Ezzel párhuzamosan a szülők érzékenyítésére is nagy hangsúlyt fektettünk. A magasan kvalifikált és/vagy vezető pozíciót betöltő szülők rendkívül nehezen tudták és akarták elfogadni, hogy gyermekük részképességgazavarral, tanulási nehézséggel küzd. Az érzékenyítés során a következő meghatározó lépéseket tettük:

- külső előadók, neves szakemberek tartottak előadásokat a nevelési értekezleteken,
- a gyermekvédelmi felelős ismertette a kérdőíves felmérés eredményét és az ennek alapján kitűzött rövid, közép-, és hosszú távú feladatokat,
- a megvalósítás folyamán néhány évente nevelési értekeztet keretében a gyermekvédelmi felelős beszámol az elért eredményekről, a tapasztalatokról és a további megvalósítandó feladatokról, az inkluzív nevelést érintő jogszabályi változásokról,
- személyes beszélgetések a tantestület tagjaival az aktuálisan felmerülő problémákról (gyermekvédelmi felelős, gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus),
- tájékoztató beszélgetések a szülőkkel (osztálytanító/osztályfőnök, szaktanár(ok), gyermekvédelmi felelős),
- személyes beszélgetések a szülőkkel a szakértői és szakvizsgálatok szükségességéről, az SNI és BTM-N-státusszal járó lehetőségekről, jogokról és kötelezettségekről (osztálytanító/osztályfőnök, gyermekvédelmi felelős).

A pedagógusok érzékenyedésével egyre több gyermeket sikerül kiszűrni a tanítók, a szaktanárok és a fejlesztést végző kolléganők együttműködésének eredményeként. A szülők nem tartanak gyermekük kirekesztődésétől, egyre több szülőt sikerül meggyőznünk az SNI/BTM-N-gyanús gyermekek szak(értői) vizsgálatának fontosságáról és arról, hogy az

esetlegesen pozitív vizsgálati eredmény után elkezdődő fejlesztés a gyermek érdekeit szolgálja. Több esetben a szülők kérték a vizsgálat elvégzését. Az SNI és a BTM-N-gyermekek befogadása érdekében tett erőfeszítéseink eredményeként ezen tanulóink száma az elmúlt években jelentősen megnövekedett, a kezdeti 1-1 főről 22 illetve 20 főre. A sajátos nevelési igényű gyermekeknek nemcsak a szakértői véleményben minimálisan előírt heti 2 fejlesztőórát tudjuk biztosítani, hanem a közoktatási törvényben előírtak szerint a heti kötelező óraszám 15%-át, ami több osztályfokban 3-4 órát jelent hetente. A 2011. évi CXCV. törvény a köznevelésről már nem a heti kötelező óraszám százalékában adja meg a fejlesztésre fordítható órák számát, hanem 1–6. osztályig heti 3, míg 7. és 8. osztályban heti 4 órát ír elő.

A fejlesztések dokumentálása

A fejlesztések dokumentálása igen sok feladatot jelent az iskola és a pedagógusok számára. A következő dokumentumokat kell vezetni:

- egyéni fejlesztési terv,
- fejlesztési napló,
- osztálynapló,
- törzslap,
- beírási napló,
- iktatási napló,
- a tanuló portfóliója.

A beérkezett szakértői véleményeket iktatni kell. A szakértői vélemény alapján a fejlesztést végző kolléga összeállítja a tanuló egyéni fejlesztési tervét. A rehabilitációs és rehabilitációs lapon (Tü 356. és Tü 357. sz.) minden foglalkozás során vezetni kell a haladást és a hiányzást.

A beírási naplóban, az osztálynaplóban és a törzslapon fel kell tüntetni a szakvéleményt kiállító szerv nevét, címét, az ügyszámot, a vizsgálat és a kötelező felülvizsgálat idejét.

Az SNI és a BTM-N-tanulók fejlődésének nyomon követését a portfóliójuk segíti, mely a következő részekből áll:

- szakértői vélemények (a gyermek minden eddigi vizsgálatáról és felülvizsgálatáról),
- vizsgálatkérő lapok,
- pedagógusi vélemények,
- be- és kimeneti jellemzések,
- értékelő lapok (a tanuló év eleji, félévi és tanév végi „felmérői”),
- szülői kérvények (mentesítés),
- egyéb, a gyermek állapotával összefüggő vizsgálati eredmények.

Első vizsgálatok

Amennyiben részképességzavar gyanúja merül fel, a gyermek osztályfőnöke/tanítója/szaktanára tájékoztatja a szülőket, mivel a vizsgálat csak a szülő egyetértésével és jelenlétében végezhető el. A vizsgálatához szükséges nyomtatványok:

- vizsgálatkérő lap (szülővel aláírva),
- orvosi adatlap a fejlődési szint megítéléséhez az iskolai felkészítés elősegítésére,
- kísérlével.

Felülvizsgálatok

A kötelező felülvizsgálatokra az iskola küldi az SNI és a BTM-N-tanulókat. A vizsgálatra jelentkezésnél a kötelező időpontok betartása nagyon fontos feladat. Minden tanév végén június 30-ig kell elküldeni a nevelési tanácsadónak illetve TKVSZRB-nak azon tanulók adatait, akiknek felülvizsgálata a következő tanév során válik esedékessé.

A nevelési tanácsadó az első, illetve a második félév elején kéri az abban a félévben esedékes felülvizsgálatokhoz a pedagógusok (fejlesztő- és többségi pedagógus) jellemzését a BTM-N-tanulókról, valamint a legutóbbi szakértői vélemény és az előző félév végi bizonyítvány másolatát.

A SZRB-hoz a felülvizsgálat előtt 1 hónappal kell elküldeni a fejlesztési tervet, az előző félév végi bizonyítvány másolatát és az SNI-tanulóról készült pedagógusi (fejlesztő- és többségi pedagógus) jellemzéseket.

Az SNI és BTM-N kategóriák változásai

Az elmúlt években több alkalommal változtatták az SNI-tanulók besorolását, ezért az alapidokumentumok átírására volt szükség. 2008-ban SNIa (a megismerő funkciók fejlődésének organikus okra visszavezethető tartós és súlyos rendellenessége) és SNIb (a megismerő funkciók fejlődésének organikus okra vissza nem vezethető tartós és súlyos rendellenessége) kategóriákat különböztettünk meg.

Később a kategóriák megmaradtak, csak az elnevezés változott: SNIa – a megismerő funkciók vagy a viselkedés fejlődésének tartós és súlyos rendellenessége, és SNIb – a megismerő funkciók vagy a viselkedés fejlődésének súlyos rendellenessége.

A köznevelési törvény (2011. évi CXCV. törvény) új kategóriái szerint iskolánk érintett tanulói az SNI egyéb pszichés fejlődési zavar csoportba tartoznak.

Mindezek ismerete és figyelembevétele rendkívül fontos, hiszen az igénybe vehető juttatások és kedvezmények a kategóriák szerint változhatnak. Például 2008-ban SNIb-tanuló fejlesztését fejlesztőpedagógus is végezhet, de jelenleg az SNI-tanulók fejlesztését kizárólag gyógypedagógus végezheti.

A BTM-N kategóriáinál nem volt jelentősebb változás az elmúlt években, itt a fő problémát a nehézség és nehezítettség megkülönböztetése szokta jelenteni.

A gyermekvédelmi felelős feladatai

Gyermekvédelmi munkám során egyik kiemelt feladatom az SNI és BTM-N-gyermekek, szülei és a tanulókkal foglalkozó kollégák segítése.

A kollégák megfelelő tájékoztatása érdekében minden vizsgálat és felülvizsgálat után értesítést küldök az SNI és a BTM-N-tanulót tanító kollégáknak a szakvéleményben foglaltakról (diagnózis, a gyermek nevelése-oktatása során a fejlődéséhez szükséges speciális bánásmód). A szakértői vélemény javaslatait az iskola köteles betartani, ezért elengedhetetlenül fontos, hogy ezek az információk minden kollégához eljussanak. A tanév elején ismételten elküldöm ezeket a tájékoztatásokat minden érintett kollégának.

A kollégákat segítem a vizsgálatkérő lapok kitöltésében, a pedagógiai jellemzések elkészítésében, a határidők betartásában.

A tanév során rendszeresen tájékoztatom az iskola vezetését az SNI és BTM-N-tanulók létszámának alakulásáról, a felülvizsgálatok eredményéről.

Új vizsgálat kérésénél részletesen tájékoztatom a szülőket a vizsgálat menetéről, az SNI vagy a BTM-N-státusszal járó lehetőségekről, kötelezettségekről. Megbeszéljük az aggodalmaikat, kérdéseiket, hogy biztosak legyenek abban, hogy a gyermekük fejlődéséhez a legmegfelelőbb utat javasoljuk.

Elért eredményeink, sikereink

A cikkemben bemutatott többéves munka sikeréhez jelentősen hozzájárult az iskolavezetés és a kollégák segítése, együttműködése. A Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottsággal kiemelkedően jó munkakapcsolat alakult ki.

Az elmúlt években végzett munkánk sikereivel szeretnék minden olvasót meggyőzni arról, hogy érdemes és szükséges a befogadás útjára lépni, mert a gyakorló iskolákban is vannak segítségre szoruló, tanulási, illetve magatartási és beilleszkedési nehézséggel küzdő gyermekek. Ennek a munkának az eredményei legalább annyi örömet okoznak, mint a tanulmányi versenyeken elért előkelő helyezések, és döntően befolyásolják a gyermekek jelenlegi és későbbi életét.

Iskolánk első SNI tanulója 4. osztályos volt, amikor a szakértői vélemény diszlexiát és diszgráfiát állapított meg. Harmadik és negyedik osztályban a tanév végén olvasásból, írásból *közepes* érdemjegyet kapott. A fejlesztések hatására 5. osztálytól kezdve minden évben magyarból *jó* osztályzat került a bizonyítványába.

A Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság szakemberei kiemelkedően jónak, példaértékűnek tartják a Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskolában és Napközi Otthonos Óvodában folyó gyógypedagógiai, fejlesztőpedagógiai munkát, az inkluzív oktatást-nevelést, az egyénre szabott oktatási módszerek alkalmazását. A 2011/2012. tanév második félévében 3 gyermek került ki az SNI-státuszból, a 2012/2013. tanév első félévében további egy tanuló. A gyógypedagógus fejlesztőmunkájának és a többségi pedagógusok befogadó oktatásának-nevelésének eredményességét a szakértői véleményekből vett idézetekkel szeretném alátámasztani:

„SNI nem igazolt... kognitív képességei az előző vizsgálat óta jelentős mértékben fejlődtek” (óvodás gyermek beiskolázás előtti szakértői véleménye).

„A fejlesztés, a pedagógiai többletsegítség, a tanuló szorgalma, sok gyakorlás és a pedagógiai kedvezmények érvényesítése összességében elérték a kívánt célt. Az elvégzett vizsgálatok sajátos nevelési igényt nem igazoltak.” (6. osztályos tanuló második felülvizsgálatakor kiállított szakértői vélemény).

IRODALOM

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról.

11/1994. MKM rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről.

14/119. MKM rendelet a képzési kötelezettségről és pedagógiai szakszolgálatokról.

2/2005. OM rendelet a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról.

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról.

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről.